

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN/ICCH: 2149 - 9225

Yıl/Year/Год: 6, Sayı/Number/Номер:
25, Aralık/December/Декабрь 2020,
s./pp. 405-413

Geliş/Submitted/ Отправлено: 10.09.2020

Kabul/Accepted/ Принимать: 14.11.2020

Yayımlanma/Published/ Опубликованный: 25.12.2020

10.29228/kesit.46270

Araştırma Makalesi
Research Article
Научная Статья

Dr. Öğr. Üyesi Emrah TÜNCER

İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Yüksek Okulu

Sosyal Hizmet Bölümü, Türkiye

etuncer@gelisim.edu.tr

 ORCID 0000-0001-9120-2270

SÖMÜRGEÇİLİK VE ANTROPOLOJİ: PERU VE MEKSİKA'YI "YAĞMURU BİLE" FİLMİ ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMEK¹

COLONIALISM AND ANTHROPOLOGY: EVALUATING PERU AND MEXICO THROUGH "EVEN THE RAIN" FILM

Öz: Sömürgecilik, daha çok gelişmiş ülkelerin bir doktrini veya düşünce sistemini gelişmemiş toplumlar üzerinde kabul ettirmesidir. Bu bir nevi sömürülen devletler üzerinde egemenlik kurma çabasıdır. Kısacası sahip olunmaya çalışılan ülkenin iktisadi, siyasi, kültürel ve sosyal anlamda işgal edilmesi olarak da belirtilir. Bu bağlamda genelde gelişmiş Batı Avrupa yâda Kuzey ülkeleri askeri, ekonomik ve siyasi gücünü kullanmakla birlikte sömürünün meşruluğunu yaymak adına bir takım ırksal, ahlaki, dini v.b. gerekçeler oluşturarak bu durumu devam ettirmişlerdir. Özellikle Latin Amerika ülkelerinde uygulanan sömürgecilik faaliyetleri 18 ve 19. yüzyıllarda yoğunlaşmış ve 21.yüzyıla kadar devam etmiştir. Bu durum elbette ki buradaki Antropoloji bilimini ve Antropoloji alanındaki çalışmaları da yakından ilgilendirmekte ve onu etkilemektedir. Bu çalışmada yönetmen Icíar Bollaín'in "Yağmuru Bile" filmi, bu bağlamda önemli bir örnek olarak sunulmuştur. Çünkü filmde hem 16. yy sömürgeciliğine bir atıf hem de günümüzde devam eden sömürgecilik mantığına eleştirel bir bakış vardır. Dolayısıyla Peru ve Meksika'daki

¹ **Cite as/Atıf:** Tüncer, E. (2020). Sömürgecilik ve Antropoloji: Peru ve Meksika'yı "Yağmuru Bile" Filmi Üzerinden Değerlendirmek. *Kesit Akademi Dergisi*. 6 (25): 405-413. <http://dx.doi.org/10.29228/kesit.46270>
Checked by plagiarism software. Benzerlik tespit yazılımıyla kontrol edilmiştir. CC-BY-NC 4.0

antropoloji çalışmalarını da hem geçmiş hem de günümüz sömürgeciliği bağlamında okumak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sömürgecilik, Film, Antropoloji, Peru, Meksika

Abstract: Colonialism is the imposition of a doctrine or thought system of developed countries on undeveloped societies. In short, it is expressed as the occupation of the country that is tried to be owned in the economic, political, cultural and social environment. These countries have created some justification for extending their legitimacy. The main problems of countries in the region, where the economic, political and social structure remaining from the colonial period continue, are poverty, mismanagement and often being targeted to the military and political interventions of the USA. As in all social sciences, policies aiming a unipolar world policy with the influence of North America in anthropology continue as a directory of studies through Latin America or third world countries. Director Icíar Bollaín's movie "Even Rain" is presented as an important example in this context. Because the film both refers to 16th century colonialism and has a critical view that the colonial logic continues today. Therefore, it is possible to read anthropology studies in Peru and Mexico in the context of both past and present colonialism.

Keywords: Colonialism, Movie, Anthropology, Peru, Mexico

GİRİŞ

İspanyol ve Portekizli kâşiflerin başlattıkları 15. yüzyıldaki teknolojik ilerlemeler ve keşifler neticesinde ilk sömürgecilik hareketleri, daha sonra 18. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıkan sanayi devrimi, kapitalizm ve sömürgeciliğin oluşum sürecinde önemli tarihsel dönemlerdir. Sömürgecilik konusunda her ne kadar farklı kategoriler oluşturulmuş olsa da genelde Avrupa, özeldense İngiltere’nin sömürgecilik anlayışı üç dönem üzerinden ele alınır. Birinci Dönem, on yedinci yüzyılın sonlarından on dokuzuncu yüzyılın başlarına kadar devam eder ve eski ya da kolonyal sömürgecilik olarak adlandırılır. Merkantilizm ve Amerika kıtası başta olmak üzere Yenidünya’nın sömürge kolonisi haline getirilmesi süreci, bu dönemi içerir. İkinci Dönem, 1830’lardan 1880’lere kadar devam eder ve Serbest Ticaret Sömürgeciliği olarak isimlendirilir. Başta İngiltere olmak üzere sömürgeci devletler; geri kalmış ve sanayileşmemiş devletleri, ekonomik bakımdan sömürge haline getirmesi süreci, bu dönemi kapsar. Üçüncü dönem, 1880’lerden 1940’lı yıllara kadar devam eder ve Yeni Sömürgecilik (New Imperialism) olarak adlandırılır. Ekonomik olarak sömürge haline getirilen ülkelerin bir süre sonra da siyasal olarak kontrol altına alınıp, ilhak edilmesi süreci, bu dönemi karakterize eder (Yaramış 2007, 122). Bu dönemlerdeki sömürge sistemini ve sömürgeciliğin devamını eleştiren çok sayıda film oluşturulmuştur. Yönetmenliğini Icíar Bollaín’in yaptığı, Gael García Bernal, Luis Tosar, Carlos Aduviri gibi oyuncuların yer aldığı “Yağmuru Bile” filmi de bu minvaldeki önemli eserlerden biridir. Bu film, bir taraftan 16. yüzyıl sömürgeciliği diğer taraftan modern kapitalizm arasında koşutluk kurarak yerli halkların sömürüye maruz bırakılmaya devam edilmesini konu alır. Bu çalışmada da antropolojinin Peru ve Meksika’daki gelişim süreci, sömürgecilikle ilişkisi çerçevesinde bu filmle birlikte ele alınmıştır.

1. Meksika ve Peru'da Tarihsel Arka Plan

Meksika'nın kuzeyinde Amerika Birleşik Devletleri, güneyinde ise Guatemala ve Belize yer alır. Ülkenin geçmişi M.Ö. 900'lu yıllara dayanmaktadır. Meksika, 16. yüzyılda İspanyollar tarafından işgal edilmeden önce, bu bölgede Aztekler olarak anılan yerli uygarlıklar bulunmaktaydı. 1325'te Tenochtitlan (günümüz başkenti Meksiko) şehrini kuran da Aztekler'dir. 1519'da İspanyollar, Hernan Cortès komutasında bugünün Veracruz şehrinden Meksika topraklarına çıkıp 1521 yılında Tenochtitlan şehrini ele geçirmiştir² ve böylece Meksika, 1535'te İspanya'nın genel valiliği haline gelmiştir. İspanyol istilası, kuzeye ve güneye doğru uzanarak 17. yüzyıl sonuna kadar devam etmiştir (Usta 2013, 3-15).

Meksika günümüzde sosyal eşitsizlikle de tanımlanır. Demografik ve kültürel olarak melez olan nüfusunun önemli ölçüdeki bölümü Meksika topraklarında yaşayan yerli gruplara dâhildir. Yaklaşık olarak 10 milyon kişinin yerli olduğu kabul edilir. 2 milyonu büyük şehirlerde yaşar; geri kalanlar onları sosyal piramidin en altına yerleştirecek koşullarda, merkezdeki ya da ülkenin güneyindeki kırsal alanlarda yaşar (Krotz 2006,86).

Peru ise Güney Amerika'da yer alan bir ülkedir. Kuzeyinde Ekvador ve Kolombiya, doğusunda Brezilya, güneydoğusunda Bolivya, güneyinde Şili ve batısında Büyük Okyanus yer alır. Peru'nun tarihinde de Meksika'dakine benzer bir durum söz konusudur. Peru'da M.Ö. 1200 yıllarından, M.S. 1532 yılına kadar Chavin (Şöven), Klasik, Chimu ve İnka gibi medeniyetler yaşamıştır. Bu dönemlerin sonuncusu olan İnka Uygarlığı kıtada ve ülkede en tesirli olanıdır. İspanyollar 1532'den itibaren ise bu ülkeyi fethedip İspanya Krallığı adına Peru Valiliği'ni kumuşlardır. 1821'de ise ülke José de San Martín ve Simón Bolívar tarafından kurtarılır ve bağımsızlığını kazanır. Zaten Latin Amerika kıtasında ulus kelimesine farklı bir anlam kazandıran 1810- 1825 yıllarında kıtanın büyük bir kısmında gerçekleşen bağımsızlık savaşlarıdır (Kürkçügil 2004, 23). Meksika ve Peru da bu dönemler arasında bağımsızlığını kazanan ülkelerden olmuşlardır.

Bu ülkelerdeki antropolojinin, sömürge ve sonrası yaşanan sosyo- politik ortamdan bağımsız olmayacağını da söyleyebiliriz. Örneğin Esteban Krotz, Mexican Anthropology's Ongoing search for identity adlı makalesinde, Meksika antropolojisinin analiziyle Güney antropolojilerine, açıklık kazandırmaya çalışması da bu bağlamda değerlendirilebilir. Özellikle Meksika antropolojisini anlamak için de ulusal sosyo-politik sistemin özelliklerine bakmak gerektiğini söyleyen Krotz, öncelikle ulus-devlet ve antropoloji arasındaki ilişkiyi tartışıp Meksika antropolojisinin tarihsel gelişimini yeniden kurar ve yerlilere "iç(içteki) diğerler" olarak muamele edildiğine dair vurgu yapar (Krotz 2006, 87-88). Bağımsızlık, uluslaşma gibi etkiler Latin Amerika'nın diğer ülkelerinde olduğu gibi Meksika'da da antropolojik aktivitelerin en önemli düzenleyicisi olduğunu söyleyebiliriz. Aslında modern Meksika antropolojisinin kökleri her ne kadar 1910 devriminin yarattığı politik ve toplumsal yeniden düzenlenmesine dayansa da bir başka bağlantıda İber istilasıyla başlayan bir düşünce geleneğidir denilebilir. Bağımsız Meksika'nın liberal söylemi de, vatandaşları arasında onların etnik kökenine göre ayırım yapmadı. Ancak yerli-

² 1519'da İspanyol Hernando Cortès Meksika topraklarına vardığında yerli nüfusun 25 milyon olduğu, işgal, salgın gibi nedenlerden dolayı yerli nüfusun 1 milyona kadar düştüğü iddia edilmektedir (Acemoğlu ve Robinson 2013,208).

lerin topraklarına el konuldu. Kısacası sömürgelerdeki durum, oldukça yıkıcıydı. Yerliler, sömürgeci devletlerin askeri ve siyasi baskısının yanında, yerli işbirlikçilerin yoğun bir ekonomik sömürsüyle birlikte sürekli yoksullaştılar. Gelişme süreçlerinden uzaklaştırılıp kopartılarak Batı kapitalizminin varsılık kaynağı oldular. Yani bir nevi yerel değerleri ve yaşam biçimleri baştan aşağıya değiştirilip kültürleri yok edildi denilebilir.

Meksika'da antropolojinin gelişmesinin temelini atan Lázaro Cárdenas'ın ulusal başkanlığı döneminde yerlilere ilişkin çalışmalar yayıldı. Cárdenas, 1939'da INAH'ı kurdu. Onun yönetimi esnasında, 1940 yılında, ilk Inter-American Indian Conference'ı düzenlendi bu konferansla birlikte ülkenin kimliğinin güçlenmesine, çeşitliliğin tanınmasına ve kültürel zenginliğine katkı sağlayan bir politikanın geliştirilmesi hedeflendi. İlk akademik antropoloji bölümü 1938'de açıldı; 1942 yılında INAH'ın bünyesine "National School of Anthropology and History (ENAH) olarak katıldı. indigenism, mestizo³ ideolojisini benimsemiş ve bunu ulusal birliği sağlamak için bir metot olarak kullanmıştır. Bu amaçla, "indigenist koordinasyon merkezleri" kurulmuştur.

Peru'da da benzer bir hatta gelişen antropoloji 1911 -1969 yılları arasında yaşamış daha çok edebiyat yazarı ve antropolog olan Jose Mari Arguedas'ın hayatından ve çalışmalarından yararlanılarak tartışılmıştır. Arguedas hayatı ve eserleri son derece alışılmadık bir kavşakta yer aldığı için tartışmalı bir entellektüeldir. Arguedas'ın kendini "Özü yerli Peru'lu olmayı bırakmayan medeni adam" olarak tanımlaması ırk karışımı konusundaki tartışmaları arttırmıştır. Andeanizmin, akademik fikirler ve saha çalışmaları dizisi olarak, Amerika'daki antropoloji ile diyalog içinde, ırk karışımıyla ilgili tartışmalarla yürütülmesi de bu döneme denk gelir. Amerikan Andeanizmi üzerine olan tartışmalar Peru'da belirgin olmasa da, Argueda'nın çalışması üzerine tartışmalar 1968'de ölümüne kadar devam etmiştir. Kendisi Lo Andino-pek çok önde gelen entelektüelin "kültüralist" olarak yorumladığı bir kavram- kışkırtıcısı olarak tanımlandı. 1960ların sonunda Lima'da bir beyin takımı, bir grup önemli sosyal bilimci ve edebi eleştirmen, bir masa etrafında toplanarak yazarın ilk romanı olan "*Yawar Fiesta*"yı saatlerce tartıştı. Tatsız bir tartışmadan sonra -bu tartışma kaydedildi, yazıldı ve 1980lerde kitap olarak yayınlandı- romanın imkânsız hatta ülkeye zarar verebilecek bir politik proje olduğu sonucuna vardılar (Cadena 2006, 208-211).

Peru'nun içindeki siyasal-zihinsel tartışmaları ve Amerika'daki akademik yapılanmalarla bağlantısını da inceleyen Cadena, Peru'daki gelişim sürecini eleştirerek şunları ifade eder: "Antropoloji Amerika'da sağlamlaştırıldığından, İndigenistaslar kuzeye hem yerel bilgilerini Amerikan akranlarıyla paylaşmak için hem de akademik olarak onaylatırmak için seyahat ettiler. Peru'dan bir arkeolog olan Julio C. Tello 1920'lerin başında Harvard Üniversitesinde şeref payesi aldı ve Meksikalı Manuel Gamio da bir zamanlar Franz Boas'ın öğrencisi olduğu yerde, Columbia Üniversitesi'nde lisansını aldı. Luis E. Valcarcel, Lima'daki Tarih Müzesi'nin başkanı, Amerika'da birkaç üniversiteyi gezdi ve bu yerlerde 'Boasian, Smithsonian ve Harvard Enstitülerinden etkilenmiştir.' Birleşik Devletler yine de, Indigenistasların entelektüel ilgilerini tüketmediler, çünkü Indo-Amerikanlık ayrıca politik bir kuramdı" (Cadena 2006, 208-211).

³ 'Mestizo' yani 'melez' Latin Amerika ülkeleri için yerli ve Avrupalı karışımı anlamına gelmektedir. Ekvador hariç diğer kıta ülkelerinde olduğu gibi Meksika'nın da ulusal kimliği mestizodur.

Kısacası ister Meksika olsun ister Peru olsun bu ülkelerdeki antropoloji çalışmalarının da bu bakış açısından azade ele alınmadığı açıkça görülmektedir.

2. Antropolojinin Günahı

19. asır Avrupa'sı sömürgecilik faaliyetlerinin arttığı bir yüzyıldır. Öyle ki Avrupa ülkeleri, başta İngiltere olmak suretiyle ülkeler sömürgecilik yarışına girmişlerdir. Bu sömürgecilik faaliyetlerinde kullanılan en mühim araç da oryantalizmdir. Batı on sekizinci yüzyılın sonlarından itibaren Doğu'yu tanımak amacı ile yola çıkmış ve hegemonyasının genel şemsiyesi altında tüm güçlerini kullanarak Doğu'yu bir nevi hegemonyası altına almıştır. Bu süreci E. Said şu şekilde vurgulamaktadır: "Akademik çalışmalar, başarılı gayretlerle Doğu'nun gerçeklerine uydurulmuş, müzelerde sergiler düzenlenmiş; kolonilerdeki yönetim şekilleri yeniden ele alınmış, yeni ve modern bürolar kurulmuş, antropoloji, biyoloji, lingüistik teorileri yeni fikirlerle süslenmiş. Üstelik bütün bunlar Batı'nın Doğu üzerinde imal ettiği hayaller dünyasının sınırları içinde varlık kazanmıştır. O hayaller dünyası ki temelinde Batı'nın sadece üstünlük duyguları yer almaktadır" (Said 2004, 20). Said, oryantalizmin Avrupa'nın havadan bir uydurması olmadığını, birkaç neslin birlikte çalışarak uzun yatırımlarla meydana getirdiği önemli bir doktrinler ve uygulamalar paketi olduğunu söyler. Devam eden bu yatırımlar yüzünden Doğu, Batılının vicdanında yer tutabilmek için, bir bilgi sistemi olarak oryantalizmin süzgecinden geçmek zorundadır. (Said 2004, 18) Said'in ortaya attığı bu tür oryantalizm küresel anlamda büyük bir güç ve etkiye sahip olmuştur. Nitekim bu güç altında ezilen ve alternatif bir tez üretmeyen Doğu, bir zaman sonra oryantalist söylemlere inanmış, o da şark'ı gerçekten bir alt sınıf insanların ortak mekânı olarak algılamaya başlamıştır. Bu durum daha çok oto-oryantalizm olarak ifade edilir. Kendi kendini oryantalize etme, bireylerin ve toplumların kendilerini, kendilerine ait olmayan fikirler aracılığıyla anlamaları ve anlamlandırmaları demektir. Yani bir nevi Batı Doğu'yu kurgularken Doğu da Batı'ya yardım etmektedir. Modernleşme dinamikleri sırasında oryantalizmin içselleştirilmesi durumu, bugünkü manasında oryantalizmin bir hegemonya-güç ilişkisine dönüşmesine sebebiyet vermiştir. Bugün gelişmemiş olarak isimlendirilen birçok ülkenin üniversiteleri hatta antropoloji bölümleri benzer yaklaşımlardan ve Batı tarzı eğitim modelinden yola çıkarak kendisini konumlandırmıştır. Bu durum içselleştirilmiş ve örtülü oryantalizmin örneği olarak da var olmuştur. Batı Avrupa ve Kuzey Amerika'nın hegemonik gücünün etkili olduğu tüm bilimlerin neoliberal baskılar çerçevesinde örgütlendiği ve teori oluşturmada, dilde, söylemde oldukça hâkim olduğu söylenebilir.

Bilindiği gibi sömürgeciliğin yaygınlaştığı 19.yy'da Avrupa'da toplumların ilkelikten uygarlığa doğru belli aşamalardan geçerek geliştiği düşüncesi başta antropoloji olmak üzere birçok disiplini etkilemişti. Yine kültürel evrimin de bu bağlamda belli bir doğrultuda, bir dizi evrimsel sıra ile gelişme gösterdiği fikri ve Batılıların bu gelişimin son evresi olduğu düşüncesi yoğun olarak kabul görmekteydi (Harris 2001, 151). Haliyle gelişmemiş toplumlar en basit toplumlar olarak kronolojik gelişmenin en alt basamağını oluşturmaktaydı. Bu anlayış içinde Avrupalıların üstün ırk olarak, yerli toplumları uygarlaştırma görevlerinin olduğu düşüncesi baskın bir düşünceydi. Haliyle diğer kültürleri ya da toplumları çözümleme çabası, onları anlama çabasından ziyade Batının kendi iktidarını, kültürünü, tarihini kurma çabasının bir parçası olmuştu. (Eriksen ve Sivert 2012, 31-32). Bu düşünce sistematığının göstergesi olarak Antropoloji bilimi ve sömürgecilik dönemi arasındaki ilişki de sık sık vurgulanmaktadır. Örne-

ğin Uysal ve Özbudun, sömürge ve antropoloji ilişkisini şu şekilde ele almaktadırlar: "Gerçekten de antropolojinin bilimsel bir disiplin olarak inşa edilmesinin temelinde Batı ülkelerinin çeşitli yöntemlerle kendisi gibi olmayan "öteki"ni tanıyabilme, anlayabilme, açıklayabilme girişi-yimi yatmaktadır. Bu nedenle yakın bir geçmişte dek, antropoloji araştırmalarının çok büyük bir bölümü, Batılı antropologlarca sömürge ya da eski sömürge topraklarında yaşayan yerli halklar arasında gerçekleştirilmiştir" (Özbudun ve Uysal 2015, 19-20). Kısacası antropoloji, birçok ülkede sömürgeciliği meşru zemine taşıyan bir rol üstlenmiştir. Nitekim Asad şunları ifade eder: "Antropoloji ile sömürgecilik arasında yakın ilişki vardır. Çünkü antropolojik çalışmaların çoğu sömürgeci devletlerin hükmetmek, ele geçirmek için "öteki"ni tanıma ihtiyacı üzerine yapılmıştır" (Asad 2008, 4,7).

Son dönemlerde de antropolojiye dair yapılan tartışmalar ise bu noktaya dikkat çekerek saha araştırmalarının tesirleri üzerinde durmaktadır. Örneğin Lila Abu-Lughod modern antropolojinin etnografik yöntemlerle topluluklara ilişkin bilgi toplamasını sorgulamakta, şüpheli davranmakta ve buna karşı farklı çözümler öne sürmektedir. Ama günümüzde de Kuzey/ Batı ülkelerinin hâkim hegemonik yapısı içerisinde antropoloji, sömürgecilik geçmişinin pratiğinden aktarılan kimi yönelimleri halen muhafaza etmektedir. Dolayısıyla Meksika ve Peru antropolojisindeki güncel tartışmaların bu durumdan bağımsız olarak ele alınması mümkün değildir.

3. "Yağmuru Bile" Filminin hatırlattıkları

Kristof Kolomb'un yenedünya olarak adlandırılan Amerika kıtasını işgal edişinin hikâyesini anlatacak bir film çekimi için Bolivya'ya giden ekibi merkeze alan "Yağmuru Bile" filmi, 'film içerisinde film' özelliğini kullanarak iki ayrı hikâyenin paralelliği üzerinde ilerleyen bir film şeklindedir. Bolivya'ya belgesel hazırlamak için gelen bu film kadrosunun başından geçenleri anlatan filmde, Bolivyalıların suyuna göz diken çok uluslu şirketlerin, daha fazla kazanma hırsı ile Orta ve Güney Amerika'nın Kristof Kolomb'un öncülüğünde İspanya Krallığı'nın sömürgeci haline getirilişinin zalimliği ve tamahkârlığı arasında paralellik kurulmaya çalışılıyor. Oldukça benzer bu iki sömürü hikâyesinin paralel işleniş tarihini tekrarlandığını ve insanın hırslarının değişmeden kaldığını hatırlara getiriyor. Bolivya'da 500 yıl önce yaşanmış olan bir isyanı filme çekmek için Bolivya'ya gelen ekip, çok da farkında olmadan kendini burada bir başka isyanın arasında bulur. Çünkü filmin çekimine başlandığı tarihten hemen önce Bolivya hükümeti, ülkenin su kaynaklarını Avrupalı şirketlere satmış ve firmanın isteği doğrultuda da yağmur suyu biriktirilmesini yasaklamıştır. Aslında olay örgüsünden de anlaşılacağı üzere yerli halkın hikâyesi 500 yıldır hiç değişmemiştir. 1500'lerde yerlilerin ellerindeki zimmetlerine geçiren beyaz adamların yerine 21. yüzyıl insanının en doğal hakkı ve temel ihtiyacı olan suyunu özelleştirerek elinden alan, yağmuru bile toplanmasını çok görerek satmaya kalkan çokuluslu şirketler vardır senaryoda bu sefer. Film, gerçekten de kültür, sömürge, kapitalizm, küreselleşme ve şiddet gibi hususlarda antropolojik bir okumaya ve açılıma imkân tanıyan bir metin örgüsüne ve imgesel boyuta sahiptir. Aynı zamanda Bolivya'daki su mücadelesine değinmesi, Kristof Kolomb'un bizzat kendi eliyle İspanya kralına yazdığı mektuplardan pasajlar bulundurması ve antropolojik veriler açısından son derece önemlidir. Dolayısıyla Peru ve Meksika'nın antropolojilerini kuramsal bağlamda, "Yağmuru Bile" filmi ile ilişkilendirerek tartışabiliriz.

Aslında film içinde bahsi geçen belgesel çekimi Latin Amerika'da sömürgecilik dönemindeki koşulları ve yaşananları anlama konusunda tarafsız-durmaya çalışıyor. Örneğin Sebastian, filmin sorunlu bir sahnesini oyunculara kabul ettirmek için oldukça fazla çaba harcıyor. Sömürgecilerden kaçan kadınların çocuklarını köpeklere yem etmek yerine suda kendi elleriyle boğdukları bu film sahnesini kabul etmiyor oyuncu kadınlar. Sebastian'ın, kadınlara kendi çocuklarını değil de maketleri boğacaklarını anlatması bile onlarda olumlu bir etki yaratmıyor. Kurgu da olsa kadınlar bu zor sahneyi çekmeyi kabul etmiyor. Bu sırada Sebastian'ın ağzından dökülen laflar ise oldukça çarpıcıdır: "Bu sahneyi ben yazmadım. Bu bir gerçek ve yaşandı. Göstermek ve çekmek zorundayız." Film bir taraftan bu gerçek üzerinden ilerlerken diğer taraftan da sömürgeciliğin nüvelerini taşıdıklarından habersiz algılarındaki üçüncü dünya ülkesine geldiklerini kanıtlarcasına çıkar odaklı gündelik yaşama katılmaktadırlar. Yani bir nevi Boliviya'ya giden bir grup batılı film ekibinin, kendilerini diğer batılılardan ayrı tutarak, hatta onları eleştirerek aslında "Vicdani!" bir bakış açısıyla Kristof Kolomb'un "Kaplumbağa Adası" dedikleri Amerika'ya çıkışını ve o bölgede yaptığı eziziyet anlatmak istiyorlar. Bu durumun benzerini Peru ve Meksika antropoloji geleneklerinin oluşum sürecinde de görüyoruz. İlk defa bu ülkelerde yapılan antropolojik çalışmalarda da genelde "yerli kültürü koruma", "bilimsel alana dâhil etme" gibi "Vicdani!" bir çerçeve oluşturularak batılılar tarafından ortaya konmuştur. Örneğin 1936'da Amerikan Antropoloji Derneğinin bu bölgede yaptığı ilk çalışmalardan biri "medenileşmiş hayata katılan yerli kültürlerin araştırılması" dır. Aslında filmde belki de ilk sorgulamamız gereken sorulardan bir tanesi İspanya'dan gelen film ekibinin neden Boliviya'yı seçtiğidir. Çünkü film için ihtiyaç duydukları işgücünü daha ucuza getirip aynı zamanda vicdanlarını rahatlatmaktadırlar. Yani bir nevi köleleştirmeyi anlatmak ve beyazların vicdanlarını rahatlatmak için çekilen bu film, 2000 yılında aslında aynı mantığa sahip ve bize köleleştirmenin "modern" halini sunmaktadır. Peru ve Meksika ya da diğer, Latin Amerika antropoloji geleneğinin oluşmasında da benzer bir durum söz konusudur. Bu bölgeye olan etnografik ilginin "ucuz veri", "kolay karşılaştırma yapma" gibi çıkarlar temelinde kurgulandığını söylemek sanırım yanlış olmaz. Örneğin Cadena, Latin Amerika ve Peru'nun içindeki siyasal, zihinsel tartışmaların yanı sıra Amerika'daki akademik yapılanmalarla bağlantısını bilgi güç ilişkisi açısından değerlendirdiği makalesinde şu acı gerçeği ifade eder. "Amerikan bir meslektaşının yazdığı And antropolojisine adanmış bir makaleden bahsediyor ki bu bibliyografideki 62 başlıktan yalnızca ikisi Perulu bilginlere ait ve birisi İngilizce ve Amerika'da eğitim veren Perulu bir kadın tarafından yazılmış" (Cadena 2006, 201).

Filmde, artık son sahnede Costa'nın Daniel'e(Boliviya'da çekilen filmde oynayan yardımcı oyuncu) bundan sonra ne yapacaksın diye sorması üzerine Daniel'in verdiği cevap oldukça manidardır: "En iyi yaptığımız şeyi yapacağım: hayatta kalacağım" bu cümle bir nevi bağımsızlığını kazanan Latin Amerika ve Yerli halkın durumunu özetler. Tüm olanakları kullanarak bölgeyi sömürge altında tutan güçlere rağmen hem kendi doğal kaynaklarını korumaya hem de var olmaya devam etmedirler.

5. Yerli Olmak

Latin Amerika, dünyanın geniş ve çok farklı çeşitlilikteki coğrafyalarını kapsar. 15. yüzyılın sonlarında Avrupalılar bu kıtada tahakküm kurmaya başladığında burada gelişmiş uygarlıklar bulunmaktaydı. Orta Amerika'daki Mayalar ve Aztekler ile Peru'daki İn-

ka uygarlığı ateşli silahları tanımadıkları, daha önce bu silahları kullanmadıkları için Avrupalılara karşı koyamadılar. Dolayısıyla kolaylıkla yenildiler. İşte bu uygarlıkların Avrupalılar tarafından bu şekilde yok edilmesi, dünya tarihinin en trajik olaylarından biridir. Bu sömürgeleştirme sürecine atıfta bulunan film, günümüz benzerliğini şu şekilde filme dâhil etmektedirler: "Yağmuru bile" filminde geçen "Ama yağmuru kim alacak? /- sahipleri Londra ya da Kaliforniya'da yaşayan bir şirket./- daha sonra neyi alacaklar peki?/- nefesimizden çıkan buharı mı?/- alnımızdan akan teri mi?"

Özellikle Batı Avrupa ülkelerinin hırsları kıtaların işgal edilmesiyle, milyonların köleleştirilmesiyle, şiddetin artmasıyla ve geride kurbanlar bırakmasıyla sonuçlanmıştır. Bu durum, Fanon'un ifadesiyle ortadan yarılmış, ikiye bölünmüş bir dünya oluşturmuştur ve bu iki dünyanın sakinleri de farklı 'tür'lerdir: Efendiler ve köleler, sömürgeleştirilenler ve sömürgeleştirilenler, burjuva ve işçiler (Sayar 2002,141). Fanon, "Siyah Deri, Beyaz Maske" ismindeki eserinde bu paradigmayı günümüzdeki beyazlarla siyahların ilişkisine uyarlar. Bu anlamda Hegel'in köle-efendi diyalektiği Alexander Kojève, Sartre, Lacan gibi düşünürler ile birlikte Fanon'u da derinlemesine etkilemiştir. İnsanlar arası eşitsizliğe dayanan bu diyalektik süreç sadece efendinin tanındığı, kölenin ise tanınmadığı bu karşılıksız ilişki, köleyi insanlıktan çıkartmaktadır. Fanon, bu karşılıksızlık dünyasından bahsedip bu iki dünyanın, bu iki kampın psikolojisini, psiko-patolojisini yazar. Fanon (Fanon, 2009, 5), bütün bu eşitsizliğin güç farkıyla başladığını ve ekonomik sömürüyle sürdürüldüğünü vurgular. Aslında bu film, Fanon'un bahsetmiş olduğu bu gerçeğin bir ifadesidir. Filmde belgeseli çekmeye çalışan yönetmen Sebastian ve yapımcısı Costa Boliviya'ya ulaştıklarında, Kristof Kolomb'un keşfettiği Cochabamba'da sömürgeciliğe ve köleliğe ilk karşı çıkan rahipler Bartolome de las Casas ve Antonio Montestinos'un yaşamını çekip hemen ülkelerine geri dönmek isterler.

Bütçeleri oldukça kısıtlı olduğundan Costa normalde donanım yardımıyla yapması gereken işleri yerlilere yaptırır, figüranlara oldukça düşük ücretler öder ve bundan gururla arkadaşlarına bahseder. Yine filmin ilk sahnelerinden biri de bu bağlamda önemlidir. Oyuncu seçimi için oluşan uzun kuyrukta ucuz iş gücünün ve emeğin, insanın ederinin ne kadar olduğunu gösteren sahnelerle filme giriş yaparız. Yapımcının söyledikleri aslında köle-efendi ilişkisinin dışavurumudur: "İstediginizi seçebilirsiniz. Bunlar yerli değil mi? Hepsi aynı şey..."

6. Sonuç

Antropologlar, 1970'li yıllarda sömürgeci anlayış eleştirilerek yerli halkların, kabilelerin, toplumların sömürgeleştirilmesini engellemek için onların mücadelelerine destek vermiştir. Verilen bu destek her zaman "masumane" olamamıştır. Tarih boyunca güçlü devletlerin bir bölgeyi kontrol etmek ve ele geçirmek amacıyla doğrudan askeri gücünü kullanabildikleri gibi istatistik verileri, yerel topluluklara ait bilgileri de alıp sömürgeleştirmek üzere stratejiler geliştirdiği ve kültürel unsurlarını empoze ettikleri görülür. Görüleceği üzere Boliviya, Peru yâda Meksika'nın tarihsel süreç içerisinde benzer aşamalardan geçerek sömürge konumunda bulunması buradaki yerliler açısından halen olumsuz koşullar yaratmaktadır.

Sonuç olarak Batılı kuramların analizlerini verili olarak almaktan çok, farklı kültürlerden farklı insanların ürettikleri yaratıcı antropolojik çalışmalarla disiplininin geliştirilmesini sağlamak önemlidir. Ayrıca diğer ülkelerdeki yereli ve deneyimleri ele alan bir dünya antropo-

lojileri sistemi kurulursa eğer hem küresel bunalıma dair 'yeni özgürlükçü bir siyasal dilin' inşasına, hem de dünya-sistemini Anglo-Sakson eksenin dışında yeniden kurgulamaya katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

- Acemoğlu, D. ve Rabinson, J. (2013). *Ulusların Düşüşü Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Asad, T. (2008). *Antropoloji ve sömürgecilik*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Cadena, M. d. (2006). The production of other knowledges and its tensions from Andeanist anthropology to interculturalidad? G. L. Ribeiro, & A. Escobar içinde, *Word Antropologies Disciplinary Transformations Within System of Power* (s. 201-224). New York: Berg Publishers.
- Eriksen, T. H., & Sivert, F. (2012). *Antropoloji Tarihi*. (A. Bora, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.
- Fanon, F. (2009). *Siyah Deri Beyaz Maske*. (C. Koytak, Çev.) İstanbul: Versus Yayınları.
- Harris, M. (2001). *The Rise of Anthropological Theory*. California: Altamira Press.
- J. G., E. A., E. L. G., P. B., M. L., (Yapımcı), I. B. (Yönetmen). 2010. *Yağmuru Bile* (Tambien la lluvia). Fransa, İspanya, Meksika
- Krotz, E. (2006). Mexican Antropologys Ongoin Searc For İdentity. G. L. Riberio, & A. Escobar içinde, *world Antropologies Disciplinary Transformations within systems Of Power* (s. 87-113). New York: Berg Publishers.
- Kürkçügil, M. (2004). *Latin Amerika'nın Kaynayan Damarları*. İstanbul: İthaki Yayınlar.
- Özbudun, S., & Uysal, G. (2015). *50 soruda Antropoloji*. İstanbul: 7 Renk Basım Yayın.
- Said, E. (2004). *Kültür ve emperyalizm: Kapsamlı bir düşünsel ve siyasal sorgulama çalışması*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Sayar, K. (2002). *Sömürgeciliğin Karşısında Psikiyatır*: Frantz Fanon. Yeni Symposium, 140-150.
- T.C. Müşavirliği, M. B. (2012, Eylül). *Meksika Ülke Raporu 2011*. Meksiko.
- Usta, M. (2013). *Meksika devrim Süreci ve Plutarco Elias Calles* . Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.